

Petra Sykáčková, Úmrtnost v Předlitavsku v letech 1881-1911

Diplomová práce

Posudek vedoucí

Analýza úmrtnosti patří ke standardním demografickým výzkumům. Vzhledem k tomu, že se stále rozvíjejí metody, kterými je tento proces studován, je vhodné a žádoucí aplikovat nové výzkumné metody i na historické populace. To umožňuje nejen hlubší komparaci vývoje úmrtnostních poměrů v minulosti se současností, ale může přispět i k rozvíjení dalších metodických postupů. Práce přeložená Petrou Sykáčkovou se řadí právě k tomuto okruhu prací. Autorka ve své diplomové práci analyzovala úmrtnostní poměry na území Předlitavska na přelomu 19. a 20. století. K jejich charakteristice použila výsledky analýzy založené především na datech získaných z vypočtených úmrtnostních tabulek. Sestavila soubory tabulek pro celé Předlitavsko dohromady a pro jednotlivé země zvlášť ve čtyřech obdobích, vždy v letech sčítání lidu.

Petra Sykáčková pracovala velmi samostatně, cílevědomě a odpovědně. Svou diplomovou práci navázala na svou práci bakalářskou. Již v té ukázala, že je jí tato problematika blízká. V diplomové práci svůj výzkum významně rozšířila, jak pokud jde o časový rozsah, tak rozsah územní a v neposlední řadě také soubor použitých metod. Diplomová práce má rozsah 97 stran textu a 11 stran tištěných příloh (a 118 stran na CD), je správně strukturovaná a obsahuje všechny požadované náležitosti, včetně seznamu v textu citovaných prací a příslušných svazků rakouské statistiky. Práce byla předložena ve velmi pěkné grafické podobě, a to jak pokud jde o text, tak tabulky, grafy a kartogramy.

Ještě před vlastní analýzou musela autorka nejprve všechna data pořizovat z historických pramenů – a to data o věkové skladbě jak obyvatelstva, tak zemřelých osob. Přitom šlo o soubory obvykle za 20 územních jednotek. V průběhu zpracování se kromě toho postupně objevovaly některé záludnosti prameníci z nepřesně vedené evidence zemřelých v některých regionech a také nepřesně zjištěné věkové skladby obyvatelstva při čítání lidu. Tomu pak musela autorka přizpůsobit i zvolené metody. U nás zřejmě vůbec poprvé použila k vystižení kvality datové základny Whippleův index a Myersův index preference. Také metody dekompozice jak dle Kitagawové tak Arriagy počítala pro historické populace u nás poprvé.

Ze seznamu použité literatury je také zřejmé, že se pokusila i o vysvětlení zjištěných regionálních diferenciací na základě rozdílů v sociálněekonomickém vývoji obyvatelstva jednotlivých zemí Předlitavska, jak jsou dnes interpretovány historiky sociálních dějin, případně historickými demografy.

Předložená práce je především práce demografická. Autorka velmi pečlivě popisuje zvolené metody, a to jak metody, kterých použila pro výpočet středního stavu obyvatelstva a počtu zemřelých v jednotlivých věkových skupinách, tak metodu výpočtu jednotlivých funkcí úmrtnostních tabulek a také dekompozice. Pozornost věnovala také výpočtu indexů, kterými se měří nepravidelnosti věkové struktury žijící populace úpadně zemřelých osob. Dlužno poznamenat, že takto podrobně se problematikou věkové struktury historických populací u nás zatím nikdo nezabýval.

Výsledky demografické analýzy popisuje Petra Sykáčková podle jednotlivých ukazatelů – nejprve podle hrubé míry úmrtnosti, pak podle funkce úmrtnostních tabulek. Popis je

jednotný pro všechny ukazatele – nejprve souhrnná data za celé Předlitavsko, pak za jednotlivé země, a to vždy za všechny čtyři roky pozorování včetně vývojových tendencí. Text je vhodně doplněn grafickými výstupy, kartogramy a grafy. Autorka dle geografické blízkosti a úrovně socioekonomického rozvoje obyvatelstva rozdělila Předlitavsko na čtyři regiony, v těch ale zvolila vždy jednu zemi, za kterou uvádí příslušná data v grafech (číselné údaje a údaje za ostatní země lze dohledávat z přílohy). Tak se jí podařilo udržet určitou přehlednost. V textu uvádí informace i za země v grafech neuváděné.

Text je výstižný a autorka se snaží provázat zjištění demografické analýzy se soudobým socioekonomickým vývojem, případně ukázat na hlavní trendy či naopak na odchylky od celkového trendu. Prokázala tak výrazné rozdíly ve vývoji v alpských a českých zemích a v zemích tvořících dnes částí Slovinska a Chorvatska, případně Polska. Prokázala také rozdíly v časování počátku změn, které v úrovni úmrtnosti nastaly, a jejich provázanost s vývojem společnosti a ekonomiky daného území. Z uvedeného je patrné, že jde o poměrně obtížné téma, v popisu se proto poněkud odráží nezkušenost autorky, někde je text příliš popisný či neobratný, ale nejsou v něm chyby věcného rázu. Celkově jde však o text zdařilý a totéž je třeba říci, i pokud jde o celkové vyznění práce. Dle mého názoru totiž významně přispěla k rozšíření našich zašlostí o vývoji úmrtnosti na území někdejšího Předlitavska, v tom i českých zemí, v době, kdy se úmrtnostní poměry začínaly významně měnit. A pokud jde o regionální srovnání, tj. zasazení situace v českých zemích do rámcei ostatních zemí Předlitavska, v takovémto detailu v naší literatuře zatím zcela chybělo.

Práce Petry Sykáčkové **Úmrtnost v Předlitavsku v letech 1881-1911** splňuje dle mého názoru všechny nároky kladené na diplomové práce v oboru demografii a proto ji doporučuji k obhajobě.

Praha, 11. září 2016

Doc. RNDr. Ludmila Fialová, CSc.